

BOLALARGA KICHIK YOSHDAN HALOLLIK VA ADOLAT TUSHUNCHALARINI O'RGATISH

Shukurova Yulduz O'ktam qizi

Sirdaryo viloyati Mirzobod tumani 14-sonli davlat

maktabgacha ta'lim tashkiloti direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Maqolada kichik yoshdagi bolalarga halollik va adolat tushunchalarini shakllantirishda innovatsion yondashuv – vizual (rasmli) va faol o'yin shakllari, xususan, lichupkali (yopishtirib o'ynaladigan) o'yinlar orqali ta'limiy-madaniy ta'sir ko'rsatish masalalari yoritilgan. "Halol yo'l" deb nomlangan maxsus o'yin orqali bolalarning ijtimoiy-axloqiy fazilatlarini mustahkamlash maqsadida mashg'ulot ishlanmasi taklif etiladi.

Kalit so'zlar: "Halol yo'l", lichupkali o'yin, halollik, vizual-sensor, innovatsion yondashuv.

Kirish

Yosh bolalar axloqiy qadriyatlarni bevosita didaktik ta'limdan ko'ra, o'zlarining tajribaviy, hissiy idroklari orqali tezroq o'zlashtiradilar. Shu bois, halollik, adolat, rostgo'ylik kabi tushunchalarni bolalarga yoshligidan o'rgatish, ularning ongida bu tushunchalarni ijobiy obrazlar orqali mustahkamlash dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Asosiy qism:

1. Halollik va adolat tushunchalarining erta yoshdagi ta'limdagi o'rni

Bolalik – axloqiy asoslar shakllanadigan muhim davr. Halollik va adolat bolani jamiyatda to'g'ri yo'lga boshlovchi mezonlardir. Bu tushunchalarni interfaol o'yinlar, hayotiy vaziyatlar asosida ifodalash esa bolaning fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. Lichupkali o'yin – ta'limiy vosita sifatida

Lichupkali (yopishtirib olib, qayta-qayta o'ynaladigan) o'yinlar bolaning:

Ko'rish orqali anglash faoliyatini,

Harakat-motorik koordinatsiyasini,

Tanlash va baholash qobiliyatini rivojlantiradi.

Bu turdagi o'yinlar vizual-sensor tajribani oshiradi va mustahkam eslab qolish imkonini beradi.

"Halollik madaniyatini shakllantirish" mavzusida kichik yoshdagi bolalar uchun yasaladigan o'yin nafaqat qiziqarli, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega bo'lishi kerak. Quyida mavzuga mos sodda va samarali didaktik o'yin namunasi keltiraman:

O'yin nomi: "Halol yo halol emas?"

Yosh guruhi: 5–7 yoshli maktabgacha yoshdagi bolalar

Maqsad:

- Halollik tushunchasini singdirish
- Halol va nohalol xatti-harakatlarni farqlashga o'rgatish
- To'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantirish.

O'yin uchun kerakli materiallar:

- ✓ Rasmi kartochkalar (har birida biror hayotiy vaziyat tasvirlangan)
- ✓ "Halol" va "Halollik emas" degan ikkita maxsus belgili savat yoki doska
- ✓ Yulduzcha shaklidagi mukofotlar (raqamli yoki qog'ozdan)

O'yin qoidalari:

1. Har bir bolaga navbat bilan rasmi kartochka ko'rsatiladi.
2. Kartochkada biror voqea tasvirlangan, masalan:
Bola do'stining o'yinchog'ini so'ramasdan olgan
Yo'lda topilgan pulni o'zlashtirgan yoki o'qituvchiga bergan
Navbatda turmasdan oldinga o'tgan
Rostini aytgan, yolg'on gapirmagan va hokazo
3. Bola ushbu vaziyat halolmi yoki halollik emasmi, deb aytadi va tegishli belgi (savat yoki doskaga) joylashtiradi.
4. To'g'ri javob uchun yulduzcha yoki kichik mukofotlar beriladi.

Muqobil rasmi kartochkalar (misollar):

Bola do'stining konfetini olib, "Meniki edi" dedi.
Bola topgan telefonni kattalarga berdi.
Bola navbatda turmay, oldinga o'tib ketdi.
Bola sindirib qo'ygan o'yinchog'i uchun kechirim so'radi.
Do'stining daftari yo'qolib, "Men bilmayman" deb yolg'on aytdi.
Do'sti yiqilib tushdi – yordam berdi.

Tarbiyaviy natija:

Halollikning oddiy, kundalik hayotdagi ko'rinishlari tushunarli bo'ladi.
Bolalar o'z xatti-harakatlari ustida o'ylab qaror qabul qilishga o'rganadi.
Jamiyatda ishonch, vijdon, rostgo'ylik kabi qadriyatlar shakllanadi.

Mashg'ulot ishlanmasi: "Halol yo'l" o'yini asosida

Mashg'ulot nomi: Halol yo'l

Yosh guruhi: 5–7 yoshdagi maktabgacha tayyorlov guruhi

Mashg'ulot turi: Axloqiy-tarbiyaviy, interfaol o'yin shaklida

Vaqt: 20–25 daqiqa

Mashg'ulot maqsadi:

Bolalarga halollik va adolat tushunchalarini tanishtirish;
Turli hayotiy vaziyatlarda halol va nohalol xatti-harakatlarni ajratish ko'nikmasini shakllantirish;

“Halol yo‘l” o‘yini orqali mustaqil fikrlash, tanlash va baholash qobiliyatini rivojlantirish.

Kerakli materiallar:

30 ta kichik rasmlı karta (halol va nohalol harakatlarnı tasvırlaydı)

Har bir rasm uchun lichupkali asos (yopishtirish uchun)

Rasmlı asosga ega asosiy fon (masalan, “to‘g‘ri yo‘l” va “xato yo‘l”)

Halol va nohalol belgilar (yashil-yulduzcha va qizil-xato belgilar)

O‘yin mazmuni:

1. Pedagog bolalarga har xil hayotiy vaziyatlar tushuntirilgan rasmlar to‘plamini taqdim etadi.

2. Bolalar bu rasmlarnı ko‘rib chiqadi, har bir rasmda qanday holat tasvirlanganini muhokama qiladi.

3. Bolalarga ikkita yo‘l tasvirlangan asosiy fon (plakat) beriladi:

Halol yo‘l (yashil rangdagi chiziq)

Nohalol yo‘l (qizil rangdagi chiziq)

4. Har bir bola tasvirni to‘g‘ri baholab, uni mos yo‘lga lichupka yordamida yopishtiradi.

5. Pedagog har bir tanlovni muhokama qiladi, bolalar bir-birini baholaydi.

Kutilayotgan natijalar:

Bola halol va nohalol xatti-harakatni ajrata oladi;

Hayotiy vaziyatlarga mustaqil baho bera boshlaydi;

Tanlov qilish orqali axloqiy mezonlarga amal qilish odati shakllanadi.

Xulosa:

“Halol yo‘l” o‘yini orqali bolalarda axloqiy-ijtimoiy qadriyatlar, xususan, halollik va adolat tushunchalari tabiiy, qiziqarli, esda qolarli shaklda shakllanadi. Ushbu yondashuv zamonaviy pedagogik metodlardan biri bo‘lib, bolalar tarbiyasida muhim vosita bo‘la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova, N. (2019). Maktabgacha ta’limda axloqiy tarbiya asoslari. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.

2. Qurbonova, M. (2021). Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari. Toshkent: “Ilm ziyo” nashriyoti.

3. Abduqodirova, D. (2020). Bolalarda ijtimoiy fazilatlarnı shakllantirish. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.

4. Karimova, R. (2018). Etika va estetika asoslari. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti.

5. Никифоров, Г. С. (2017). Психология личности дошкольника. Москва: Академия.

6. Montessori, M. (2009). The Absorbent Mind. Oxford: Clio Press.
7. Berk, L. E. (2013). Child Development (9th ed.). Pearson Education.
8. Lickona, T. (1991). Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. New York: Bantam Books.
9. Rimm-Kaufman, S. & Sandilos, L. (2018). Improving Students' Relationships with Teachers to Provide Essential Supports for Learning. Child Trends.
10. UNESCO. (2015). Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific.